

ANGSTIGE DAGEN OP DREIEN

door G.H. Maassen Sr.

Oosterbeek, zondag 17 september 1944 - 's Morgens in de Gereformeerde kerk merkten we dat er iets gaande was. We hoorden veel vliegtuigen in de lucht, meer dan we gewend waren. De kerkdienst was korter dan gewoonlijk. De dominee was blijkbaar ongerust en voelde zich niet op zijn gemak. Na de dienst ging iedereen haastig naar huis. Bij Schoonoord viel het ons op dat daar veel Duitse militairen onder de bomen stonden (daar waar nu de parkeerplaats is). Toen we via de Stationsweg de Paul Krugerstraat hadden bereikt, doken Geallieerde vliegtuigen naar beneden. Even later hoorden we de kogels op het wegdek van de Stationsweg ketsen. We doken weg onder de bomen en toen het stil was gingen we gauw naar huis (Mariaweg 32). Later die dag hoorden we dat de spoorlijn bij Station-Laag was gebombardeerd. Enkele bommen waren verkeerd terecht gekomen en hadden onder andere twee doden tot gevolg gehad bij het Stenen Kruis.

Tussen de middag zaten we te eten toen we in de verte een gezoem hoorden dat steeds luider werd. Met mijn vrouw, mijn schoonouders, waarbij we inwoonden, en de burens, de heer en mevrouw Huisman, gingen we de achtertuin in. Wat we toen zagen was ongelooflijk. Zover het oog reikte zag je vliegtuigen. Plotseling dook een groot aantal toestellen naar beneden. We konden wel zien dat ze niet neerstortten, maar wat het te betekenen had wisten we niet. Wat er ook gebeurde, het was in ieder geval in de buurt van Wolfheze, dachten we. Even later hing de lucht vol parachutes met allerlei kleuren. Het was een machtig gezicht, maar we hadden eigenlijk geen idee wat er aan de hand was. De vrouwen gingen naar binnen, naar de kinderen, maar wij mannen bleven vol spanning staan tot het begon te schemeren. Toen besloten we naar binnen te gaan omdat we toch niets meer konden zien. Mijn schoonvader, de heer J.P. Kelderman, zei dat hij nog even aan de weg wilde gaan kijken, maar de heer Huisman en ik zeiden dat hij dat niet moest doen. Maar hij was eigenwijs en ging toch. De buurman en ik gingen naar binnen, naar onze kant van het huis, want we zouden bij elkaar blijven. Even later schrokken we omdat we op de weg hoorden schieten en hollen. Kort daarop kwam mijn schoonvader binnen wankelen met zijn hand aan het rechter bovenbeen. Hij had een kogel door zijn dijbeen gekregen en er was sprake van een slagaderlijke bloeding. Hij vertelde dat hij was aangeroepen in het Duits, maar in plaats van te antwoorden was hij teruggerend, waarop de Duitsers hadden geschoten. Het had zijn dood kunnen zijn. Het bloedde hevig en mijn vrouw legde een knevelverband aan. We durfden niet de straat op om hulp te gaan halen bij het Groene Kruis, dat vlak in de buurt was aan de Joubertweg. De volgende dag waarschuwden we de wijkverpleegster. Dat ging mondeling van huis tot huis: wij waarschuwden de overburen, die op hun buurt hun burens inlichtten, enzovoorts. Telefoon hadden de meeste mensen in onze buurt toen nog niet.

Op het kruispunt Paul Krugerstraat/Mariaweg stonden Britse soldaten, 'Tommies' genaamd. Ze stonden daar alsof ze met vakantie waren. We waren bevrijd, dachten we, maar we waren toch voorzichtig. Langs de Utrechtseweg, ter hoogte van de brandweerkazerne (waar nu restaurant Klein Hartenstein is), lagen lijken van Britse en Duitse soldaten. Over de weg liepen parachutisten in de richting van Arnhem. Wat stond er te gebeuren?

In de namiddag zagen we weer vliegtuigen naar beneden duiken, maar nu wisten we dat het zweefvliegtuigen waren. Daarna werden honderden parachutisten afgeworpen. Vanuit onze tuin konden we dat allemaal prachtig zien, maar niet wat in de verte op de grond gebeurde. De burens bleven bij ons en er werd gezamenlijk gegeten. Wij hadden een baby van zeven weken (Theo), en de burens hadden drie kleine kinderen, twee meisjes en een jongen.

Dinsdag 19 september werd er van alle kanten geschoten, zo klonk het tenminste. Transportvliegtuigen kwamen laag over en we konden de afwerpers van de manden in de deuropening zien staan. We wenkten dat ze terug moesten omdat wij, gezien het vele schieten, de indruk hadden dat de Duitsers aan het opdringen waren. Ze begrepen het niet en zwaaiden vrolijk terug. Omdat het steeds gevaarlijker werd dachten we er over een betere bescherming te

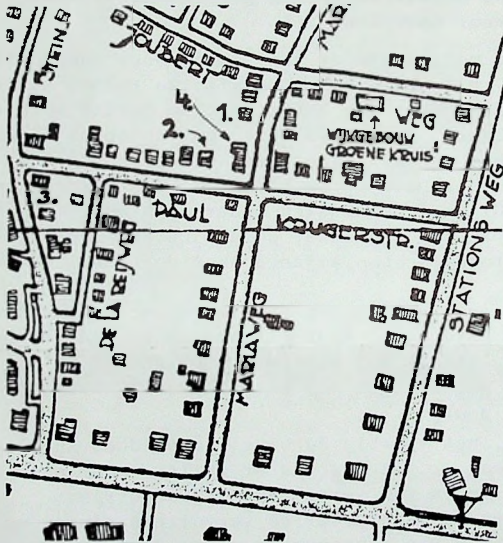
zoeken. We besloten een schuilkelder achter in de tuin te maken. Toen Huisman en ik daarmee bezig waren ontploften vijftig meter achter ons, in de tuinen van de burens, enkele granaten. Snel doken we in het reeds gegraven gat. Toen het stil was zeiden we tegen elkaar dat we behoorlijk stomme dingen aan het doen waren. Wat nu? Onze kelders waren niet geschikt om in te vertoeven omdat ze geen gewelf hadden. Gelukkig konden we terecht bij de familie Janssen (hij was stoffeerder) in de Paul Krugerstraat. Onze achtertuinen grensden aan elkaar. Met wat babygoed verhuisden we naar de kelder van Janssen en vanaf dat moment zaten we daar met veertien personen. Na lang schikken konden we allemaal een plaatsje vinden op een matras of op een kistje. Onze zoon hadden we tussen ons in op een matrasje op een paar planken. Naast Janssen woonde Eijmers, die electricien was en een winkeltje had in electro spullen. In samenspraak hebben we in de keldermuur een gat gemaakt zodat we bij elkaar konden komen. Op die manier hadden we twee vluchtwegen tot onze beschikking. Naast ons, op de hoek van de Paul Krugerstraat en de Mariaweg, stond de bakkerij van Crum. Dit kruispunt was bezet door de Britten en ook bij Janssen en Eijmers zaten ze in huis. Het slapen, het eten en het drinken zou een groot probleem worden. Voor onze kleine hadden we alleen maar enkele blikjes gecondenseerde melk, die we aanlengde met water. Als we naar boven naar het toilet wilden moesten we dat kenbaar maken aan de Engelsen. De kreet 'dubbeljoesie' was voldoende.

Woensdag 20 september - Na een toch wel rustige nacht begon het 's ochtends weer hevig tekeer te gaan. De burens en wij besloten om weg te gaan. Mijn ouders woonden in Driel en de ouders van buurvrouw Huisman in Heveadorp. We paktten de weinige spullen die we mee hadden genomen en gingen richting Steijnweg. Toen we bijna bij het kruispunt Steijnweg/paul Krugerstraat waren aangekomen, barstte een bombardement los van granaten zodat horen en zien je verging. De stenen en het hout van de daken vlogen ons om de oren. We doken een huis binnen en stonden daar in de gang te bidden. Twee oude mensen die daar woonden vonden het oorlogsgeweld blijkbaar heel gewoon. De man, die naar later bleek stokdoof was, stond in de tuin te harken. Zijn vrouw haalde hem op ons aandringen binnen; hij had geen schrammetje. Het huis stond te dreunen op zijn grondvesten, maar gelukkig werd het niet getroffen. Toen het eindelijk weer rustig werd wilden we verder via de Utrechtseweg en de Hoofddaan naar het Benedendorp. Wij wilden naar het Drielse Veer en de burens naar Heveadorp. Maar net waren we weer onderweg of daar begon het schieten weer. We vluchtten weer een huis binnen. Het was reeds verlaten door bakker Van het Hof en zijn gezin (tot enige tijd geleden was hier de VIVO-winkel van De Boer gevestigd). Wij wachtten tot het weer stil werd en besloten toen om weer terug te gaan. Overal tussen de huizen zagen we Engelsen zitten, loerend in de richting van de spoorlijn. Ze waren zeer waakzaam. Het eerder genoemde kruispunt zag er verschrikkelijk uit. Stenen, hout, pannen, windveren, etc. lagen op de weg en je kon er haast niet overheen. Bij Janssen teruggekomen werden we liefdevol ontvangen. Daar zaten we dan weer, lijdzaam en geduldig wachtend op de dingen die komen zouden. Diverse huizen aan de Paul Krugerstraat en de Steijnweg stonden nu in brand. In de namiddag kwamen twee oude mensen vragen of ze ook binnen mochten. Het waren de heer Terlaag en zijn vrouw, die op de Graaf van Rechterenweg woonden, op de hoek bij het Station-Hoog. Hun huis was in brand geschoten. We begrepen niet hoe ze heelhuids bij ons waren gekomen. Met enig schikwerk konden ze erbij. Regelmatig kwam een Brit, waarschijnlijk de commandant, in de kelder kijken. Hij had rood doorlopen ogen, want slapen was er niet bij voor deze kerels.

De volgende dag wilde ik even naar huis om wat spullen op te halen voor ons zoontje. Ik vroeg toestemming aan de Engelsen en rende vervolgens door de al hoog staande boerenkool. Prompt struikelde ik en lag languit tussen de stronken. Ik stond op en hoorde lachen. Toen ik om keek zag ik drie para's tussen de boerenkool, die ik niet had opgemerkt. Ik moest natuurlijk ook lachen maar rende meteen door naar ons huis. Daar aangekomen hoorde ik een geluid en zag een Engelsman op een stoel zitten in de voordeuropening, met een stengun op zijn knieën. Hij lachte naar mij, want hij had mij uiteraard al lang gezien. Er was een loopgraaf langs ons huis gemaakt en in de voortuin zat een Brit ingegraven. Beide Britten hielden het oog op het kruispunt Mariaweg/Joubertweg. Toen ik in het huis bezig was de spulletjes op te zoeken, hoorde ik het ratelen van het machinepistool van de man in de voortuin. Ik keek voorzichtig door het raam en zag drie Duitsers dood over de heg hangen. Ter verklaring: langs de tuin van het huis op de zuidwestelijke hoek Joubertweg/Mariaweg stond langs de Joubertweg een heg. De Duitsers hadden

staande op de Joubertweg over de heg gekeken in de richting van het kruispunt Mariaweg/Paul Krugerstraat. De Engelsman die hun doodvonnis had getekend, stak een sigaret op, en ik maakte dat ik weg kwam. De Duitsers zitten al in de Joubertweg, dacht ik, en dat bleek later inderdaad zo te zijn. In de boerenkool lagen geen Britten meer, maar ik moest wel dekking zoeken, want de kogels floten mij om de oren.

Toen ik terug kwam in de kelder, slaakte men een zucht van verlichting. Ze hadden dichtbij horen schieten en vreesden voor mijn leven. Ik vertelde wat ik had gezien en dat de Duitsers al dicht in de buurt zaten. We hoorden een eigenaardig knarsend geluid, hetgeen een Duits gemotoriseerd kanon bleek te zijn. Het kwam uit noordelijke richting de Mariaweg afrijden, schoot het huis van bakker Crum in brand en takelde ook ons huis flink toe. Verder dan het kruispunt Mariaweg/Paul Krugerstraat ging het gevaarte niet. Aan de Engelsman die in het huis zaten, waarin ook wij verbleven, konden we merken dat het niet best ging. Ze zeiden niets, maar we konden het aan hun ogen zien. We waren bang en gelaten. Wat zou er gebeuren wanneer de Duitsers weer terug kwamen?

Links: Het deel van de Oosterbeekse wijk Dreijen waar deze Ministry zich afspeelt. 1. Huis van de families Huisman & Kelderman/Maassen (Mariaweg 30/32); 2. Huis van de families Janssen & Eijmers (Paul Krugerstraat 25/27); 3. Huis 'dove man'; 4. Bakkerij Crum (Paul Krugerstraat 23). (Fragment van een kaart van Oosterbeek uit 1939/1940, uitgegeven door Boekhandel Romijn, collectie Gemeentearchief Renkum).

Rechts: Het huis van de families Huisman (links) en Kelderman/Maassen (rechts). Op deze na-oorlogse foto staat in de tuin de heer J.P. Kelderman, die zich na de amputatie van zijn been op krukken moest voortbewegen. Op de voorgrond een mast van de trolleylijn, die toen door de straat liep. (Foto: collectie auteur).

Vrijdag 22 september - Al vroeg in de morgen werd er weer flink op los geschoten. Het was een hels lawaai en deze keer was het wel heel dichtbij. We hoorden opnieuw vliegtuigen, maar we hadden geen notie van wat er buiten gebeurde. Door de angst die we hadden voelden we helemaal geen honger, terwijl we in die dagen toch maar weinig voedsel hadden gehad. In de loop van de dag werd er een gewonde Engelsman bij ons in de kelder gebracht. Zijn kameraden vroegen ons of wij voor hem wilden zorgen. Dat gaf ons wel te denken. Hij had een zware schouderwond en we legden hem midden in de kelder op een matras. Een van ons die goed Engels sprak, onderhield zich met hem en stelde hem gerust. Boven ons hoofd hoorden we de Britten schieten en het leek op een man tegen man gevecht. Laat in de middag werd het beangstigend stil. Zouden ze er nog wel zijn? We durfden

niet te gaan kijken. Afwachten dus maar. We voelden dat het afgelopen was en dat de Engelsen het niet konden houden. Het schieten klonk nu verder weg en zo gingen we de nacht in.

In de loop van de volgende morgen hoorden we voetstappen naast het huis. Zware voetstappen - Duitse! Ja hoor, we hoorden Duits praten, dus het was weer zover: we waren weer bezet! Om erger te voorkomen riepen we dat er burgers in de kelder zaten. Boven aan de trap verscheen een dikke Duitser, die een gemoedelijke kerel leek te zijn. We vertelden hem dat we een gewonde parachutist bij ons hadden. Hij kwam naar beneden en gaf de gewonde een Engelse sigaret. Hij zei tegen ons dat hij de gewonde zou laten ophalen. Daarna verdween hij om even later terug te keren met blikjes voedsel, die hij op zolder had gevonden en die van de Engelsen waren geweest. Wij mochten ze hebben.

De gehele zaterdag bleef het vrij rustig. We hoorden buiten wel wat geluid en het rijden van voertuigen, maar we bleven toch maar rustig in de kelder. Alleen als het noodzakelijk was dat we naar boven gingen, om naar het toilet te gaan of om water te halen, dan moesten we wel. Toen ik ook een keer naar boven ging, keek ik stiekum uit het raam. Het was stil op straat en ik zag geen enkele soldaat. De Britten waren teruggetrokken, maar waar naar toe?

Zondag 24 september - In de loop van de morgen was er veel geschreeuw van Duitsers. We moesten weg en wel zo snel mogelijk. Dit waren echte Nazi's. Ze hadden vuile gezichten en wilde ogen. Ze kwamen rechtstreeks van het front. De dekens mochten we niet meenemen, de 'heren' moesten slapen. We paktten onze spullen op mijn oude fiets, legden de kleine in de kinderwagen en daar gingen we, via de achtertuin langs ons huis naar de Mariaweg. Achter ons huis op de bleek lag een gesneuvelde Engelsman met zijn geweer naast zich. Hij had een kussen onder zijn hoofd en een zware halswond. Bij de buurman op het pad lag een dode, oudere Duitser. Hij lag op zijn rechterzij en zijn linkerarm stond rechtop, wijzend naar de hemel. Het was een naargeestig gezicht.

Met een witte vlag voorop gingen we in de richting van Station-Hoog: de families Janssen, Huisman en Maassen en mevrouw Kelderman, mijn schoonmoeder. Waar de heer en mevrouw Terlaag op dat moment waren, kan ik mij niet meer herinneren. Onderweg zagen we een enorme troep, de wegen lagen vol met dakpannen, hout, glas, munitie, e.d.. We konden er bijna niet door.

Langs de oostzijde van de Dreijenseweg, net voorbij de brug, lagen dode Engelsen. Er stonden kapot geschoten voertuigen en opeens was er stilte. Voor ons was het een onvoorstelbare stilte na zoveel dagen van verschrikkelijke herrie. Bij de Amsterdamseweg aangekomen, staken we recht over en vervolgens gingen we over de hei en door het bos in de richting van Schaarsbergen, naar de Apeldoornseweg. Veel evacuees waren uit de regio Arnhem op weg naar Apeldoorn. Daar was inmiddels bekend geworden wat er in onze omgeving gebeurd was. Men kwam ons tegemoet met paard en wagens. Gelukkig maar, want de meesten van ons konden niet meer. Moeders met kinderen, oude vrouwen en mannen werden op de wagens geladen. Mijn vrouw, onze baby en mijn schoonmoeder ook. Zij waren doodop. Bij café Banning, vlak voor Apeldoorn, kregen we een beker heerlijke soep. Wat smaakte dat!

Na enige tijd moesten we verder en werden we naar een cocosmattenfabriek gebracht. In de hallen was stro neergelegd en daar zochten we een plaatsje op. We kregen te eten en vervolgens konden we met ons gastgezin mee op weg naar Hofstraat 35. We werden liefdevol ontvangen (de naam van die mensen weet ik niet meer), maar al gauw bleek dat het huis te klein was met ons drieën erbij. In de tussentijd was mijn schoonmoeder door een ander echtpaar meegenomen, terwijl de familie Huisman bij verwanten introk. De Janssens waren richting Friesland vertrokken.

De volgende dag kwam een neef van onze Oosterbeekse burens, Arnold Huisman, ons ophalen en nam ons mee naar zijn huis in de Brinkhorsterweg. We hebben het goed bij ze gehad en daar zijn we ze altijd dankbaar voor gebleven.

Na verloop van tijd vernamen we dat mijn schoonvader inmiddels ook in Apeldoorn terecht was gekomen. Hij lag daar in een ziekenhuis waar men helaas had moeten besluiten zijn rechterbeen boven de knie te amputeren. Behalve de kogelwond had hij in De Tafelberg verwondingen door granaatscherven opgelopen en was stof in de wonden gekomen. Op de plek waar hij lag was op een gegeven moment de gehele buitenmuur weggeslagen en stond het dak op instorten. Op donderdag 21 september waren hij en de andere gewonden geëvacueerd naar Apeldoorn.